

תוכן עניינים

4.....	מבוא	
5.....	1. סקירה ספרותית	
5.....	1.1 סוגיית העלייה במדינת ישראל	
5.....	1.1.1 מהי עלייה?	
6.....	1.1.2 גלי העליות בשנות ה-90	
8.....	1.2 התמודדות הפרט במדינה זרה	
8.....	1.2.1 אתגרי הזרות	
9.....	1.2.2 גורמי חוסן וגורמי סיכון של בני נוער עולים	
11.....	1.3 קליטתם של העולים	
11.....	1.3.1 התייחסות מדינת ישראל לעולים	
12.....	1.3.2 מוסדות הקליטה של עולים בישראל	
15.....	2. שיטות מחקר	
15.....	2.1 משתתפי המחקר	
15.....	2.2 כלי המחקר	
16.....	2.3 איתור משתתפים וניתוח ממצאים	
16.....	2.4 עקרונות אתיים	
17.....	3. ממצאים	
22.....	4. דיון	
22.....	4.1 השתלבות ותחושת שייכות	
23.....	4.2 החיים לבד ואתגרי הצבא	
24.....	4.3 משמעויות לעתיד	
25.....	4.4 סיכום, מגבלות והמלצות להמשך המחקר	
27.....	5. מקורות	
30.....	נספחים	
30.....	נספח א' – שאלון הריאיון	
30.....	נספח ב' – ראיונות המחקר	

מבוא

עלייתם של יהודים מרחבי העולם למדינת ישראל נחשבת לתופעה מוכרת ורחבה אשר התרחשה עוד מימי הקמת המדינה. בסוף שנות ה-80 ובמהלך שנות ה-90 של המאה הקודמת, התרחשו מספר עליות, ברובן עליות מברית המועצות לשעבר אשר הביאו ארצה אזרחים רבים. כמו כן, התרחשו עליות של יהודי אתיופיה במהלך השנים, וכל אלו עיצבו פנים חדשות למדינת ישראל. מדינת ישראל, בבסיסה, הינה מדינה בעלת צביון יהודי אשר מתקיים בה חוק השבות. על פי חוק זה, יהודי או צאצא ליהודי רשאי לעלות מהגולה, להתיישב בארץ ולקבל אזרחות כאחד מן העם. כל זה הוביל עם השנים לשינוי פני החברה הישראלית, כאשר התרחשה צמיחה כלכלית בעקבות השתלבותם של רבים בשוק העבודה (Avineri, Orgad & Rubinstein, 2010).

עם זאת, יש לתת את הדעת לכך שמעבר מהמקום המוכר למדינה אחרת מביא עמו קשיים רבים עבור הפרט. עליו להתמודד עם סביבה, אוכלוסייה ומאפיינים תרבותיים מוכרים יותר או פחות. כל אחת מקבוצות העלייה התמודדה ועודנה מתמודדת עם קשיים הייחודיים לה, אשר דורשים התייחסות ספציפית מצד רשויות הקליטה במדינה. מצד אחד, ישנה דרישה להשתלבות בחברה החדשה אליה העולה הגיע, אך מצד שני, פעמים רבות מתעורר הרצון לשמר את המאפיינים שנכחו במדינה ממנה הגיע. כך, מתמודד העולה עם דילמות שונות וקשיי השתלבות הנובעים ממאפיינים תרבותיים בעיקר. עם זאת, רבים מהעולים מתמודדים הן עם בעיות אישיות הנובעות מהעלייה, כמו למשל אוכלוסיית העולים אשר עלתה בגפה למדינה. כל אחד מעולים אלו מתמודד לא רק עם קשיי הקליטה, אלא גם עם קשיים הנובעים מעזיבתו את משפחתו במדינת המוצא (כהן, 2006).

בעבודה זו אבקש להעמיק את ההבנה ולחקור את תפיסותיהם של העולים וחוייתם בעת העלייה ועד היום במדינת ישראל. מעבר לחקירת נושא העלייה, המוטיבים המקושרים אליו והאופן בו העולים מסתגלים לשינויים המתרחשים בעקבות עלייתם. כמו כן, אבקש לשים דגש על נוער עולה משנות ה-90 אשר עלה בגפו, ללא חברת משפחתו, למדינת ישראל והקשיים הרבים העולים מכך. מתוך חקירה זו, אשר תבצע באמצעות סקירת הספרות הקיימת וראיונות עם עולים אשר הגיעו לישראל בגפם בשנות ה-90, אבקש לענות על שאלת זהותם וההיבטים הקשורים לעלייתם ארצה.

דרך חקירת שאלת המחקר, אצפה לראות כי חוייתם ומאפייני העולים אשר עלו בגפם בשנות ה-90 הינם שונים מהותית מהחוויה והמאפיינים הנורמטיביים של העולים למדינת ישראל. כמו כן, אצפה לראות השפעה רבה של הקשיים הנובעים מעלייתם לבדם למדינה, אשר מעצבת את חויית העלייה באופן שונה עבורם מזו של העולים עם משפחתם.

1. סקירה ספרותית

1.1 סוגיית העלייה במדינת ישראל

1.1.1 מהי עלייה?

המונח 'עלייה' הינו מונח ייחודי בתרבות היהודית והוא מבטא את הגעתם של יהודים אל מדינת ישראל. מאז קום המדינה, מספר לא מבוטל של יהודים עלו במטרה להתיישב בה ולבנות את ביתם החדש כאן בארץ ישראל. בתקופה שקדמה למלחמת העולם השנייה, על אף שמהגרים עברו להתגורר במדינת ישראל, הטרמינולוגיה של 'עולים' במקום 'מהגרים' והשימוש במונח 'עלייה' טרם היו שגורים. המונח 'עלייה' אומץ בהמשך, כאשר היה מאמץ להבחין בין עולים למהגרים על פי המניעים שלהם להגיע לארץ. בתהליך הקליטה, כאשר הפגינו העולים רצון להגר למדינת ישראל על מנת לבסס את בניין האומה היהודי בארץ, הם נחשבו ל'עולים' ולא 'מהגרים'. השיח הציוני הוא זה שייצר את ההבדלה, כאשר 'עולים' הם אנשים שמטרתם לתרום לבניין האומה ואילו 'מהגרים' עברו לגור בארץ על מנת לשפר את תנאי חייהם (שוהם, 2012).

אם כן, המונח 'עלייה' הינו בעל משמעויות חברתיות ואף פוליטיות, כאשר ישנה הבדלה ברורה בין מי שהגיע לשטחי הארץ במטרה לתמוך ולבנות את מדינה יהודית לבין מי שהגיע ללא אג'נדה ברורה בנוגע לצביון הלאומי של המדינה. העולים, שלא כמו המהגרים, נתקלים בצורך להביע את נכונותם להיטמע בחברה הקולטת ולאמץ או להפגין נורמות תרבותיות הנובעות משייכותם לעם היהודי. יש לזכור כי על אף הטרמינולוגיה, גם עולים הם אנשים בודדים הדואגים לרווחתם ועוברים לגור בשטחי הארץ על מנת להטיב עם חייהם. עם זאת, כל עוד אידיאולוגיית ההתיישבות בארץ מלווה בתפיסה הציונית, מקבלים הם מעמד של עולים. בנוסף, יש לתת את הדעת לכך שהעליות הראשונות נתפסו כמאופיינות בתפיסות ציוניות יותר מאשר העליות בעשורים האחרונים, ולכן עליות אלו נתפסו כבעלות אידיאולוגיה חזקה יותר (שם).

בבסיס האפשרות לעלות למדינת ישראל עומד המעמד החוקתי שהוא 'חוק השבות'. חוק השבות למעשה מאפשר לכל אדם יהודי להיות אזרח במדינת ישראל. על פי החוק, כל אדם אשר הוא יהודי, אחד מסביו יהודיים, בן זוגו אליו הוא נשוי יהודי או מי שהתגייר ואינו בן דת אחרת, רשאי לעלות למדינה ולהתיישב בה. חוק זה הועלה בשנת 1950 בתשובה למאורעות שהתרחשו בשנים שקדמו לכך ברחבי אירופה. חוק זה הוא ביטוי מרכזי לכך שמדינת ישראל הינה מדינת היהודים, היא המפלט אליו רשאים לגשת מי שזקוק לכך (גביזון, 2010).

במידה רבה, בשנים הראשונות למדינת ישראל, הממשלה פעלה במרץ על מנת להעלות קהילות יהודיות אשר נקלעו למצוקה במדינות המוצא שלהן ונאלצו להסתייע במדינה על מנת להימלט מהן.